

“İslâm’da İtikadî Mezhepler”

Hasan Gümüőođlu, (İstanbul: Kayıhan Yayınları), 13. Baskı, 2022, 440 Sayfa,
ISBN:9786059669801

Mehmet DERİ

Editör

mehmet.deri@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2287-9330

Kitap Tanıtımı & Eleőtiri / Book Review & Criticism

DOI: 10.56671/hafizadergisi.1176367

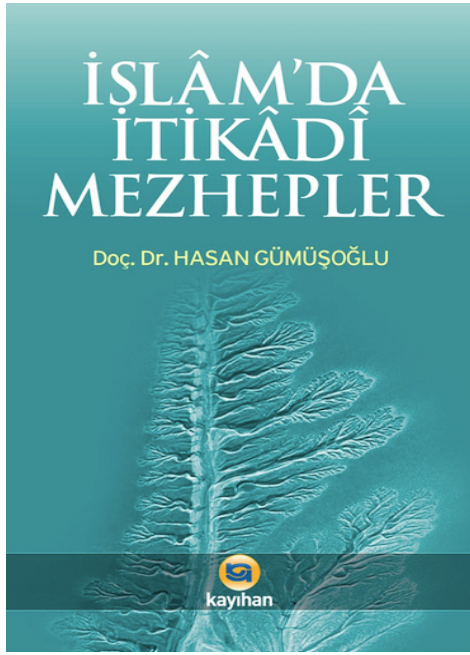
Sayfa: 87-90

Makale Gönderim Tarihi

16/09/2022

Makale Kabul Tarihi

26/09/2022

Hasan Gümüőođlu, İslâm'da İtikadî Mezhepler, (İstanbul: Kayihan Yayınları), 13. Baskı, 2022, 440 Sayfa, ISBN:9786059669801

Öz

İtikadî Mezhepler ve Mezhepler Tarihi konusunda yapılan nitelikli akademik çalışmaların sayısı son yıllarda giderek artmaktadır. Bu çalışmalardan birisi de Doç. Dr. Hasan Gümüőođlu'nun kaleme almış olduğu "İslâm'da İtikadî Mezhepler" başlıklı çalışmasıdır. Çalışma; alanında ilk elden temel kaynaklar kullanılarak zengin bir akademik literatürle hazırlanmış, konular kısa ve öz tutulmaya çalışılmış, örneklemelere başvurulmuş, sahanın temel kaynakları tanıtılmıştır.

Çalışmada ağırlıklı olarak; Hz. Peygamberin (s.a.v.) vefatı sonrasında meydana gelen ihtilaflar ve nedenleri; bidat fikirler karşısında sahâbe ve tâbiîn âlimlerinin ortaya koydukları gayretler; Haricîlik, Mürcie, Mu'tezile mezhepleri; Ehl-i Sünnet'in bir mezhep olarak teşekkül süreci; Mâtürîdîlik ve Eş'arîliğin temel görüşleri;

Şiiğin doğuşu ve Şii fırkalar, Nusayrîlik, Dürzîlik, Bâbilik/Bahâilik, Yezidîlik, Kadıyanîlik; Vehhabîlik, Suud Devleti'nin kuruluş süreci, Vehhâbî-Selefi ilişkisi; Alevîlik, Bektaşîlik gibi konular ele alınmıştır.

Çalışmada mezhep ve fırkaların görüşleri, düşünce ve inanç sistemleri bizzat kendi temel kaynaklarına dayanılarak belirtildikten sonra, o meselede Ehl-i Sünnet'in görüşlerine de yer verilmiştir. Bu şekilde konunun bütün yönleriyle okuyucular tarafından mümkün olduğunca objektif ve doğru bir şekilde anlaşılmasına imkân sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mezhep, Fırka, İtikadî Mezhepler, Ehl-i Sünnet, Ehl-i Bidat

Abstract

The number of qualified academic studies on Creedal Sects and History of Sects has been increasing in recent years. One of these studies is Assoc. Dr. Hasan Gümüőođlu's work titled "The Sects of Creedal in Islam". The study was prepared with a rich academic literature by using first-hand primary sources in the field, the subjects were tried to be kept short and concise, enriched with examples, and the main sources of the field were introduced.

In the study, mainly the conflicts that occurred after the death of the Prophet (pbuh) and their reasons; the efforts of the Prophet's companions and the scholars of the following generation in the face of bidat ideas; Harijism, Murjie, Mu'tazila sects; The formation process of Ahl as-Sunnah as a sect; Basic views of Maturidism and Ash'arism; Birth of Shiism and Shiite sects, Nusayrism, Druze, Babilik/Bahaism, Yezidism, Qadianism; Wahhabism, the establishment process of the Saudi State, the Wahhabi-Salafi relationship; Subjects such as Alevism and Bektashism have been being discussed.

In the book, after the views, thought and faith systems of the sects and divisions were stated based on their own basic sources, the views of the Ahl al-Sunnah on the relevant issue were also included. In this way, it is possible for the readers to understand all aspects of the subject as objectively and accurately as possible.

Keywords: Sect, Division, Creedal Sects, Ahl as-Sunnah, Ahl al-Bidhat (The people of heresy)

Tarihin farklı kültürlerinden ve değişik inançlarından gelen insanlar, diğerlerinin inancını, düşüncelerini, hayat tarzını ve dünya görüşünü merak etmiştir. Günümüzde ise değişen sosyo-ekonomik şartlar, farklı kesimlere mensup insanları birbirleri ile münasebete zorlamaktadır. İlişkilerin sağlıklı olabilmesi için de diğer insanların itibar ettiği veya kıymet verdiği değerleri

öğrenmek ayrıca bir zorunluluktur. Bu açıdan ait olduğu sosyal ve kültürel çevreyi bilmek, kişi için daha da bir ehemmiyet arz etmektedir.

Asırlardır Müslümanların büyük bir ekseriyeti tarafından kabul edilen Ehl-i Sünnet ve Cemaat mezhebinin hâkim olduğu coğrafyada ehl-i bidatın görüşleriyle mücadele genellikle ilmî usûller çerçevesince olmuştur. Tarihte dinî hususlardaki ihtilafların siyasî maksatlar için kullanılması ve bazı ehl-i bidat fırkaların uygulamaları istisna edilecek olursa Müslümanlar arasında kendi görüşlerini kabul ettirmede şiddet bir metot olarak kullanılmamıştır. Bu nedenle Müslümanlar arasında bazı çatışmalar olmakla birlikte Avrupa'da olduğu gibi Mezhepler Savaşından bahsetmek mümkün değildir.

Birinci Dünya Savaşı neticesinde tasfiye edilen Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu coğrafyada özellikle Ortadoğu'da sömürgeci güçler tarafından oluşturulan küçük devletçiklerin yanı sıra bölge etnik kökene veya mezhep esasına dayalı olarak daha da küçük parçalara ayrılmak istenmektedir. Osmanlı Devleti'ni parçalarken içindeki gayrimüslim azınlıkları kullanan Batılı emperyalistler, şimdi de Müslümanları bölmek için aralarındaki mezhep farklılıklarını kullanmak istemekte, aralarındaki inanç ve düşünce farklılıklarını da kullanarak Müslümanları kendi içinde çatıştırıp zayıflatmakta, böylece Müslümanların sahip olduğu zenginlikleri sömürme politikasına devam etmektedirler.

Yazar, eserin yazılış gerekçesini şöyle açıklamaktadır: "Modern dönemde gelişen haberleşme vasıtalarının da tesiriyle önceden insanlardan sadece sözlü olarak duyduğu inançları kabullenen daha çok kırsal kesimlerde, kendi hallerinde ve dışı kapalı bir şekilde yaşayan insanların bu hayat tarzını devam ettirmeleri zorlaşmıştır. Bu durumda insanların bir kısmı, dünya görüşüne tesir eden olayları geriye dönük olarak merak etmekte ve inançlarının esasını araştırarak sağlam bir zemine oturtup daha bilgili bir şekilde onları benimsemeye çalışmaktadır. Bu sebeple bu eser, Ehl-i Sünnet'in itikadî bir mezhep olarak teşekkülüne kadar olan gelişmeleri ve bu zaman süresince ulemanın ortaya koyduğu esasları belirtmenin yanı sıra bidat fırkalardan ve düşünce sistemlerinden kayda değer mensubu bulunanların temel görüşlerine çalışmamızda yer verdik."

İnceleyeceğimiz eser; giriş, üç bölümden oluşmaktadır.

Girişte (s. 15-86), Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatının sonların doğru özellikle hilâfet konusunda meydana gelen gelişmelere yer verilerek sonraki dönemde hemen hemen bütün fırkaların oluşmasında önemli olan imamet konusu incelenmiştir. Daha sonra ihtilafların büyümesinde etkili olan Hz. Osman'ın şehit edilmesi, Cemal ve Siffin vakaları, Hakem Olayı, Hz. Ali'nin şehit edilmesi, Kербela Olayı, Hz. Muaviye'nin hilafeti etrafında ortaya çıkan tartışmalar ve Kader meselesi gibi konular ele alınmıştır.

Birinci Bölüm (s. 87-128), "*İhtilafların Sebepleri ve Temel İstilahlar*" başlığını taşımakta olup bu bölümde Asr-ı Saadet'ten uzaklaşma, nassları anlamadan kaynaklanan farklılıklar, siyasî ve kültürel nedenler, eski inançların tesiri, kabilecilik/ırkçılık gibi faktörlerin ihtilafların sebepleri olduğu hususu üzerinde durulmuş; Mezhep, Fırka-Fırak, Din, Milel ve Nihal, Makalât ve Ashabü'l-Makalât, Ehl-i Sünnet ve Cemaat, Ehl-i Bidat, Ehl-i Kible, Ehl-i Beyt gibi itikadî mezheplere ait istilahların tanımlamaları yapılarak gerekli bilgiler verilmiştir.

İkinci Bölümde (s. 129-340) "*İtikadî Mezhepler*" başlığı altında itikadî mezheplerin orta çıkış ve gelişmeleri ele alınıp Haricîlik, Mürcie ve Mu'tezile mezhebinin tanıtıldıktan sonra Ehl-i sünnet'in teşekkül süreci anlatılmıştır. Ehl-i sünnet hakkında bilgi verildikten sonra iki ana kolu olan Mâtürîdîlik ve Eş'arîliğin temel görüşleri ayrı başlıklar altında açıklanmıştır. Bu bölümde Şia ve Zeydiyye, İsmâiliyye ve İmamiyye gibi önemli fırkaların görüşleri ayrı ayrı incelenmiştir. Ayrıca

Şîî görüşler hâkim olmakla birlikte ayrı bir fırka haline gelen, Nusayrilik, Dürzîlik, Bâbîlik/Bahailiğin temel görüşleri aktarılıp Yezidilik ve Kadıyanilik hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde son olarak Vehhâbiliğin ortaya çıkışı, temel görüşleri, Osmanlı'ya karşı isyan hareketleri, Suud Devleti'nin kuruluş süreci ve Vehhâbî-selefi ilişkisi açıklanarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Üçüncü Bölümde (s. 341-410) *“Mezhep Özelliği Taşımayan Dinî Hareketler ve Oluşumlar”* başlığı ile aslında bir mezhep özelliği taşımamakla birlikte toplumda genellikle bir mezhep gibi algılandığında okuyucuya kolaylık olması açısından Alevîlik ve Bektaşîlik hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Aynı sebeple Selefilik özellikle de modern dönemde ortaya çıkan selefci anlayışın görüşleri incelenmiş ve İslâmî esaslarda reform iddiasında olan ve mezhep karşıtlığı ile tanınan modern reformist yaklaşımlar ele alınmıştır.

Sonuç olarak söylemek gerekir ise, *“İslâm'da İtikadî Mezhepler”* başlıklı bu çalışma;

İtikadî Mezhepler ve Mezhepler Tarihi alanında ilk elden eserler ve araştırmalar kullanılarak zengin bir akademik literatürle hazırlanmış olması, konuların bütüncül ve sistematik bir şekilde ele alınması, yazarının konuya olan hâkimiyeti ve özgün değerlendirmeleri, İlahiyat Fakülteleri ve İslâmî İlimler Fakültelerindeki Lisans, Yüksek Lisans düzeyindeki öğrencilere okutulmak üzere temel ders kitabı niteliğine sahip olması, kendi sahasında daha sonra yapılacak akademik çalışmalar için ciddi bir literatür katkısı sunması nedeniyle konuya ilgi duyan akademisyenler ve araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağı özelliği taşımaktadır.